

УДК 502.211(1-751.3)(477.53)

ЗНАЧЕННЯ ФІТОРІЗНОМАНІТТЯ БОТАНІЧНОГО ЗАКАЗНИКА «МОРОЗІВСЬКА ДАЧА» (ПОЛТАВСЬКА ОБЛ.) У ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Больбот А.П.

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

Науковий керівник: Гапон С.В. – доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології

В глибоку давнину люди помітили, що в багатьох рослинах прихована цілюща сила і почали використовувати їх для лікування найрізноманітніших хвороб. Багато дикорослих рослин, які застосовувались в народній медицині, полегшували страждання хворих, сприяли їх одужанню. Лікування рослинами ґрунтувалося на уявленнях про «чудодійну» силу трав. Люди збирали рослини у певний день і час (на свято Івана Купали, при повному місяці тощо). Віру людей у цілющу силу рослин використовували знахарі, ворожбити, ченці, які знали особливості лікарських трав. Також, більшість рослин використовувалась нашими пращурами в їжу та для збору меду.

Полтавщина та і Україна в цілому, є багатою на цілющі рослини. Це стосується і обраного для наших досліджень природоохоронного об'єкту – ботанічного заказника «Морозівська дача» (Лубенський р-н, Полтавська обл.).

Тому метою нашої роботи є встановлення особливостей використання трав'янистих рослин цього ботанічного заказника. Варто сказати, що майже всі рослини, виявлені в заказнику, мають велике значення для людини, і досі активно нею використовуються.

Як свідчать наші дослідження, найчастіше трав'янисті рослини застосовуються в якості лікарських засобів. Лікарські рослини – рослини, що використовуються в медицині та ветеринарії як лікувальні або профілактично-оздоровчі засоби. Їхні властивості зумовлені наявністю комплексу біологічно-активних (алкалоїдів, сапонінів, глікозидів, фітонцидів, вітамінів та ін.) і баластних (таких, що вважаються неактивними) речовин. Аналіз цілющих властивостей рослин нами проведено в родинях квіткових рослин, виявлених в ботанічному заказнику [1].

З родини Айстрові (*Asteraceae*) в заказнику виявлено мати-й-мачуху звичайну (*Tussilago farfara* L.) та пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare* L.). Листя першої рослини використовують як відхаркувальний

засіб при хворобах дихальних шляхів, а також при лікуванні хвороб шлунково-кишкового тракту. Пижмо звичайне – застосовується в науковій медицині як протигельмінтний засіб та в народній медицині – як ліки від холециститу, гепатиту, виразкової хвороби шлунку та як глистогінний засіб. Деревій майжезвичайний (*Achillea submillefolium* L.) – має кровоспинну, протизапальну, бактерицидну, антиалергічну дію, посилює секреторну активність шлунку.

З родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*) в якості лікарських використовуються сон широколистий (*Pulsatilla latifolia* L.) та жовтець їдкий. Сон широколистий застосовується як заспокійливий та снодійний засіб, а жовтець їдкий (*Ranunculus acris* L.) – в народній медицині використовують при захворюваннях печінки, та як інсектицидний засіб для боротьби з клопами і тарганами. З родини бобові лікарські властивості має чина весняна (*Lathyrus vernus* L.) (має знеболювальну та заживляючу дію), конюшина лучна (*Trifolium pratense* L.) (відвар з квітів відмінно справляється з бронхіальною астмою, золотухою, хронічним кашлем).

З родини Глухокропівові (*Lamiaceae*) як лікарські засоби використовують розхідник звичайний (*Glechoma hederacea* L.) (використовують при застарілих грудних катарах, хворобах сечового міхура, пропасниці, застуді, хворобах шкіри, горла, селезінки, базедовій хворобі, ангінах, бронхіальній астмі, болях після пологів, туберкульозі легень, хворобах нирок, печінки); шавлія лучна (*Salvia pratensis* L.) – володіє антибактеріальними, протизапальними та відхаркувальними властивостями; широко використовуються в кулінарії як спеція.

З родини Холодкові (*Asparagaceae*) при хворобах серця, сечогінної системи, та як заспокійливий засіб широко застосовують конвалію звичайну (*Convallaria majalis* L.). Ефірну олію конвалії використовують в косметології та парфумерії. Також з цієї родини цілющими властивостями володіє і купина лікарська (*Polygonatum odoratum* Mill.). З її допомогою лікують захворювання верхніх дихальних шляхів, артрити, радикуліти.

Справжнім чарівником можна назвати звіробій звичайний (*Hypericum perforatum* L.) родини Звіробійні (*Hypericaceae*), адже він допомагає при багатьох хворобах: проносах, шлунково-кишкових захворюваннях, хворобах дихальних шляхів. Застосовується як тонізуючий засіб при серцево-судинних захворюваннях, як кровоспинний – при маткових кровотечах, хворобах печінки, нирок, як глистогінний засіб; при невралгія, істерії, безсонні, епілепсії, паралічах [2].

Більшість виявлених в заказнику рослин використовуються не тільки в науковій та народній медицині в промислових масштабах, а є

хорошими медоносами. Це такі види як липа серцелиста, медунка темна, чина весняна, материнка звичайна та ін.

Серед рослин заказнику є низка рослин, які мають фарбувальні властивості. Раніше люди часто зверталися до цієї здатності рослин, так як не було хімічних фарбників. У наш час, незважаючи на існування безлічі синтетичних барвників, питання натуральних природних барвників залишається ще актуальним. Особливо для тих, хто прагне робити все власноруч та дбає про своє здоров'я та здоров'я своїх близьких. Фарбувальні властивості з виявлених видів мають: корені кропиви і щавлю кінського, барвінок малий, ягоди бузини і ожини.

В кулінарії як харчові добавки використовують шавлію лучну, кропиву дводомну, кульбабу лікарську, щавель кінський, суниця лісові, лопух павутинистий, цибулю ведмежу (черемшу).

Для виготовлення косметичних та парфумерних засобів широко застосовують ефірні олії конвалії звичайної, полину гіркого, іван-чаю вузьколистого.

Дослідивши практичне значення рослин, виявлених в ботанічному заказнику «Морозівська дача», можна зробити висновок, що ліс і дика природа в загальному – це «скарбниця» здоров'я та довголіття, якою варто користуватися раціонально, щоб вберегти і для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Перевозченко И. И., Заверуха Б. В., Андриенко Т. Л. Лекарственные растения. К.: Урожай, 1991. 200 с.
2. Морозук С. С., Протопопова В. В. Трав'янисті рослини України : Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 216 с.
3. Єлін Ю. Я., Грисюк М. М. Рослини луків і боліт. К.: Рад. школа, 1991. 224 с.